

Arkivex.
BOHUSLÄN

Munkedals- bygd

Nr 2

1990

Årg. 21

MUNKEDALS HEMBYGDS- OCH FORNMINNESFÖRENING

GAMMALT TORP PÅ BJÖRID

Jobannes Andersson på Hagarna i början av 1900-talet

Hembygdsföreningens årsmöte 1990

Hembygdsförbundets årsmöte var i år förlagt till Härryda. Den 19 maj togs delegaterna emot av Björketorps hembygdsförening. Förhandlingarna ägde rum i Björketorps skola, belägen inte långt från Rävlanda kyrka. Harald Torgestam, Lyse, omvaldes till ordförande i Bohusläns Hembygdsförbund och sitter ytterligare två år. Årsavgiften höjdes till 300 kronor för föreningar med mer än 150 medlemmar.

Medan vi njöt av den goda lunchen underhölls vi av lärare vid skolan. Åke Rundin från Hindås sjöng visor till gitarr. Det var företrädesvis värmiländska låtar (Dahlgren, Fröding m fl) han exekverade. Rektorn själv, Lennart Henning, läste dikter av både kända och okända poeter (Fröding återkom, Dan Andersson var med och Henning återkom med en fin sommar dikt av en av de kvinnliga lärarna i Björketorp). Härrydans kommundirektör Conny Berg informerade om den kommunala verksamheten och poängterade det goda samarbetet mellan kommunens politiska ledning och den lokala hembygdsföreningen.

Därefter besåg vi Hembygdsparken i Rävlanda. Huvudbyggnaden är från 1750. Densamma samt ytterligare fyra byggnader, bl a det gamla kyrkstallet, är numera muséer. Här har föreningen samlat omkring 2.000 föremål. Allt mycket välordnat och publikvänligt utställt. Av de mest unika sakerna kan nämnas en 140 cm lång handhyvel, ett tröskverk av trä, ett länghalmsverk, självvuxna ämnen till plogåsar (ett är närmare fyra meter långt), trätruga för häst (s k "mösatoffel", mosstoffel), mulkasse för ox samt ett verkligt intressant föremål, nämligen en älderdomlig snigeldosa med järnbeslag och lock. I den förvarades i forna tider levande sniglar som användes till vagnsmörja. De oxförsända vagnarna och kärrorna drogs knirkande fram på vägar. Det gnisslade och skrek och levde. Det gick så trögt och man tyckte att det lät ungefär som "Aldrig går jag till Skinta mer, aldrig går jag till Skinta mer". Långsamt, tungt och sorgesamt sjöng kärran den versen. Skinta, troligen ett gammalt gårdsnamn. Då stannade man kanske till, plockade fram den gamla smörjdosan, lossade hjulen ett efter ett och smetade in stora feta svartsniglar kring axeln. Så passade man in hjulen väl på axeln igen och fixerade dem. Sniglarna finfördelades under den fortsatta färden till en mjuk smörja. Mycket bra, sa de gamle. Och nu kan ni tro att kärran gick lätt och fint! Sängen blev rask och hurtig. "Nog går jag till Skinta än en gång, nog går jag till Skinta än en gång" lät det.

Vi skall heller inte glömma att det inne i boningshuset, donerat till föreningen 1947 av en man som hette Albert Andreasson i Buarås, hängde tre fina oljemålningar av en vid sekelskiftet verksam gåramålare som kallades Höpplå. Man berättade också om en annan känd naivist i trakten vid namn Ratikainen. Denne gick omkring i gårdarna, fick mat och husrum och målade bilder av husen för femton kronor styck. Sin egen stuga delade han med ett stort antal katter. Under kriget skickade han pengar till Finland och bekostade en ung flickas utbildning.

Y.C.

God Jul!

RITA OCH MÅLA 1990 ÅRS MYSIGASTE TOMTE
Bästa teckning belönas med julklapp

Skickas till

gittans
guld • presenter

Stalevägen 82a, Munkedal
Telefon 0524 - 101 33

Välkomna!

våra öppettider:
ALLA DAGAR
9.00-21.00

- en del av vår service

Servus
Stale

SERVICE - VÄNLIGHET - OMTANKE
LÅG PRISNIVÅ - DETTA VISAR ATT
VI BRYR OSS OM DIG!

 SERVUS

Föreningsaktiviteter 1990

Filmförevisning 16 februari i Folkets hus. "Tjuv-Marta", en film inspelad i super-8 av hembygdsföreningens medlemmar. Regi: Alfred Carlsson. Foto: Bertil Johansson m fl. Huvudrollen som den olyckliga Marta där uppe i den otillgängliga Jermunnerödskogen spelades förtjänstfullt av Gunborg Lindhe. Med glädje — och förklarligt nog även ett visst vemod — återsäg vi Munkedals entertainer framför alla andra, Calle Foss, i rollen som präst och själasörjare. Alfred Carlsson spelade själv den omisstänksamme ryttaren Nero, som blev tillfångatagen av Marta och så småningom far till hennes sex barn (undan för undan dränka i Örevattnet). Av övriga medverkande uppmärksammades Carl-Gunnar Blomqvist, Helge Melin och Lars Flodstrand. Mycket lyckad i rollen som fängstransportör var Ernst Karlsson, Maden.

Årsmöte 24 februari på Gästgivargården i Kvistrum. Ordförande vid förhandlingarna var Karl-Erik Johansson. Protokollförare föreningens ordinarie sekreterare Bertil Johansson. Till ny kassör efter avgående Evert Lundgren utsågs Bertil Karlsson. I övrigt kvarstår förutvarande medlemmar av styrelsen. Till ny revisor efter Bertil Karlsson utsågs Sverker Balksten. Efter förhandlingarna vidtog samkväm i restaurangen. För underhållningen svarade medlemmar av Munkedals dragspelsklubb, nämligen Clary Karlsson, Helge Johansson och Bertil Johansson. Dessutom framträdde föreningens egen dragspelare Inge Ingman.

Munkedalsafton 28 mars i Foss församlingshem. "Historik över Munkedal i ord och bild" av Gunnar Dahlqvist och Björn Jacobson. Dahlqvist inledde med en bred översikt av gammal historia ända från Hensbackakulturen fram till början av detta sekel. Hensbacka med sin bortåt 8.000 år gamla kultur räknas som en av de äldsta boplatserna i Sverige. Från bronsåldern är särskilt hällristningarna vid Lökeberg av intresse. Förutom de vanliga bilderna av människor och djur, solhjul, fotspår och skålgropar finns här en markant skeppsbild. Den är unik på så sätt att den utom sedvanliga bemanningsstreck också visar ett träd (troligen gran) ombord. Lökeberg är det enda stället i Bohuslän där en sådan ristning finns. Vad trädet symboliserar är okänt men troligen har det haft betydelse för den religiösa kulturen. Liknande skeppsbilder med träd lär finnas vid Medelhavet..

Från den moderna tiden uppehöll sig Dahlqvist särskilt vid olika resenärer som besökt Foss och berättat om det i skriftlig form. De mest kända är biskop Jens från Oslo, som visiterade pastoratet 1594 och 1597, och Linnélärjungen Pehr Kalm som gjorde sin Bohuslänsresa 1742. Föredragshållaren avslutade med en genomgång av skolväsende, rättsväsende, postal historia, gästgiverier och skjutshall.

Efter kaffepaus vidtog Björn Jacobson med kvällens andra avdelning, som handlade om industrialiseringen utmed älvarna. Först uppehöll han sig vid Klävans bruk och Bräländs bruk vid Frukvarn. Sedan övergick han till borg-

mästarbruket i Torp och eftersom han arbetar på en stor uppsats om detta ämne är det naturligt att han lägnade större delen av tiden åt detta. En liten stund blev dock över för Munkedalsilvens och det gamla smedbrukets del. Båda föreläsarna illustrerade sina framställningar med ljusbilder av vilka somliga blev kommenterade av de uppmärksamma och kunniga åhörarna. Kyrkoherde Gustaf Johansson tackade talarna och avslutade mötet med en kort andaktsstund.

Gökotta 24 maj. Morgonpromenad i Björidskogen. Därefter underhållning på Kaserna med gitarrspelaren och allsångsledaren Allan Gustafsson understödd av en dragspelsgrupp med altmeister Harry Lundin i spetsen.

Wiknerspelen 23 juni. Efter den inledande hantverksparaden ledd av fanbärerskan Margaretha Bruzelius och fem musikanter förrättades invigningen av fil kand Gunnar Dahlqvist. Orust folkdångille under ledning av Gull-Britt Niklasson stod för en elegant uppvisning i gröngräset och en av dess fiolspelarare, Helen Stark, organiserade därefter barnens lekar kring midsommarsstången. Tildas gäng — dvs Britta Winberg, Elsa Olausson, Anna Claesson och Ernst Eriksson — gav ett lustspel från Bohuslän som handlade om två inbitna ungarkarlar med såväl ekonomiska som romantiska problem. Lyckligt slut givetvis.

Huvudpunkten på dagens program bestod av ett uppträdande av Ray Adams, den välkände entertainern. Han tjuvade publiken med gamla succéer som Violetta, Laila osv. Visade också fin inlevelse i svensk viskonst genom ett lyriskt framförande av Vreeswijks ballad om fröken Cecilia Lind. Ray ackompanjerades av den likaså från Norge härstammande dragspelsvirtuosen Olav Wernersen, vilken dessutom utförde några solonummer för sitt instrument. Här briljerade han med sin avancerade teknik i ekvilibristiska variationer över norska folkvisor. Han visade också hur en enkel vismelodi som Gubben Noak kan växa fram och byggas upp till ett mäktigt stycke musik.

Av de årligen återkommande hantverkarna kan vi nämna den kände keramikern Lennart Winblad och Ture Hansson från Vadholmen, som numera kan räknas som proffs på att tillverka dröprännor. Inne i Wiknerstugan satt spinnerskorna Karin Andersson och Aina Karlsson från Hattefjäll. Märta Dahlberg demonstrerade knyppling. I vävstugan arbetade Birgith Karlsson på Möe och Aina Karlsson, Syrénvägen. Gunilla Karlsson visade hur det går till att göra saker i halm. Den nya hantverkspaviljongen, som under våren och försommaren byggts upp som en naturlig fortsättning på ladugårdslängan, invigdes av Gösta Martinsson med flera sköjdare.

Men de som hade den hårdaste och mest ansträngande uppgiften av alla vid denna stora traditionsenliga festdag var utan tvivel de damer som arbetade i bakstugan och vid cafeterian. En strid ström av besökare drog under hela dagen fram genom bakstugan för att komma åt dess speciella läckerheter, lefsorna, och vid cafeterian har vi sällan sett så många gäster samlade på en gång. Chef i bakstugan var Astrid Blomberg och vid kaffeserveringen basade Gunborg Bjurström.

Folkmusikens dag 4 augusti på Kaserna. Arrangerad med anledning av att 1990 firas som det stora Folkmusikåret över hela Sverige. Det är av stort intresse för hembygdsrörelsen att delta i detta firande. Minnet av de gamla spelmännen och bygdemusiken är en viktig del av det kulturarv vi har till uppgift att förvalta och föra vidare. Av de kända spelmän, vars låtar vi fick tillfälle att lyssna till, kan vi nämna sådana som den legendariske storspelmannen Niklas Larsson i Svarteborg, Johan August Nilsson i Munkedal, August i Torve, August i Wrem och Johan Lund på Kynnefjäll. Spelmanslag från Svarteborg, Uddevalla och Hjärtum deltog. Svarteborgarna med Ove Kilborn i spetsen spelade bl a "Kalle Nyba" efter Niklas och "Kalsongvalsen" efter August i Torve (August Andersson, Grinås). Uddevallalaget under ledning av Sune Resenius hade också en Torvelåt på repertoaren, en medryckande polka. Hjärtums spelmanslag framförde ett väl blandat program från hela riket, bl a en ålderdomlig triolpolka från Bäckefors och en hambopolka från Boda. Det gavs också exempel på modernare folkmusik, nämligen ett stycke som heter "Lindgrens tivoli" och är komponerat av en av de bekanta bröderna Moreus i Orsa. Hjärtums ledare Leif Johansson är född i Ödeborg och numera bosatt i Hjärtum där han är verksam som musiklejare. Låtspel har han studerat i Malung för Johnny Soling m fl.

Men det var inte bara fiolspelare som deltog på Kaserna. Många andra av bygdens musikanter gav prov på sitt kunnande. Festen blåstes in med en inledningsfanfar av Sylvia Karlsson på trumpet. Munkedals Dragspelklubb med sin ordförande Bertil Johansson som anförare uppträdde med ett väl varierat scenprogram. Avslutningen, en pigg norsk polka, blev mycket uppskattad och publiken klappade med i takt. Visklubben med trubaduren Åke Lindström gav prov på klassisk svensk vislyrik av Dan Andersson, Ruben Nilsson o a. Munspelsgänget spelade folkkära melodier, t ex "Flickan med polkahåret", och vi fick också återuppleva bekantskapen med en annan svensk folklig tradition, nämligen bondkomiken, när scenen intogs av "Lena från Häby" i Gunnar Hälldéns gestalt.

Avslutningsvis samlades alla medverkande musikanter på friluftsscenen och spelade gemensamt en rad bohuslänska låtar.

Hemlig resa 18 augusti till Bollebygd. Arrangörer var Lisa Johansson och Gunborg Bjurström och det var Munk-Resor som ställt buss, reseledaren Ulla Svensson och chauffören Kent Jonsson till förfogande. För underhållningen ombord svarade Georg Claesson, munspel, Yngve Johansson, durspel, Gunnar Hälldén, historieberättande och Astrid Lindqvist, deklamation.

Bollebygds hembygdsförenings ordförande Carl Eric Blomqvist tog emot och informerade om bygden varefter utställningar på Wernergården och befintliga museianläggningar på hembygdsgården besågs. Det visade sig att Blomqvist vid sidan av många andra talanger också har en konstnärlig ådra; hans arbeten var representerade inne i Wernergårdens stora biosalong. Av andra konstnärer kan vi nämna Gösta Ericsson och Ellen Johansson. Lena Brådalen demonstrerade utsökt fin halmflätning; det var årets råghalm från Grimsås gård hon använde sig av. Man kunde också studera tillverkning av ullkardor samt även följa en skicklig möbelsnickares arbete med den sedan

lång tid tillbaka berömda och omtalade "Ballebostolen". Det är kanske just olika former av träslöjd som är mest karakteristiskt för Bollebyden.

Inne på hembygdsgården pågick den traditionella hembygdsgården för fullt. Demonstration av gamla hantverk, försäljning av bröd stekt på stenhäll osv. Givetvis också en hel del underhållning. Vi kan nämna en väl genomförd uppvisning av Rävlanda folkdansgille. De utförde bl a den gamla leken "Väva vadmal" och "Västgötapolska" med stor bravur. Och durspelaren Gösta Svensson från Kinnatrakten hade ett väl sammansatt program som handlade om durspelets historia i Sverige och han illustrerade med musik utförd på flera gamla instrument. Han framförde bl a en polketta från Kinna och den välkända klackjärnspolkan (populärt kallad "Hål i vägga") komponerad av den berömda flygpionjären Carl Cederström, "Flygarbaronen".

Grötlunken 8 september, Kaserna. Arrangerad i samarbete med Korpen (Svenska Motionsidrottsförbundet), som ledde en poängpromenad med aktivitetsstationer (arborstskytte, varpa m m), och Konsumhallen i Munkedal som stod som sponsor för tillställningen. Grötkommandot bestod av Gunborg Bjurström, Lisa Johansson, Gundel Olsson och Elvy Andersson. Margaretha Bruzelius, som tyvärr var förhindrad att närvara, hade också varit med och kokat risgrynsgröt.

Den efter måltiden följande grötlunken ned till Ormnäset företrädde av dragspelare och fiolister. Längst ut på näset ställde Munketrollen upp sig och höll en uppskattad körkonsert. Dirigent var Gun Björkdahl och solist Carl-Gunnar Blomqvist.

Återkomna till hembygdsgården fick deltagarna tillfälle att ta en kopp kaffe. Gunnar Hållén medverkade därvid som historieberättare. Tillställningen avrundades med en stunds logdans. För musiken svarade medlemmar av Munkedals dragspelsklubb med ordföranden Bertil Johansson i spetsen.

Hembygdens dag firades 30 september i Valbo Ryrs kyrka med gudstjänst och predikan av komminister Anders Lindström. Vid det efterföljande samkvämet i Solhemsgården förekom allsång under ledning av komministern och hans fru Margareta. Aina Karlsson gjorde stor lycka med en trevlig dikt om en bondmoras vardag.

Y.C.

Gynna våra
annonsörer,
de gynnar oss

ICA STALEHALLEN

Stalavägen 86 MUNKEDAL ☎ 0524 - 102 21

ÖPPET!
Månd.-fred. 9-19
Lördag 9-19
Sönd. Stängt

SÖNDAGSÖPPET

16/12 11.00-16.00

23/12 11.00-16.00

24/12 08.30-12.00

Julafton

Manuell
Chark- och
Ostdisk

VÄLKOMNA

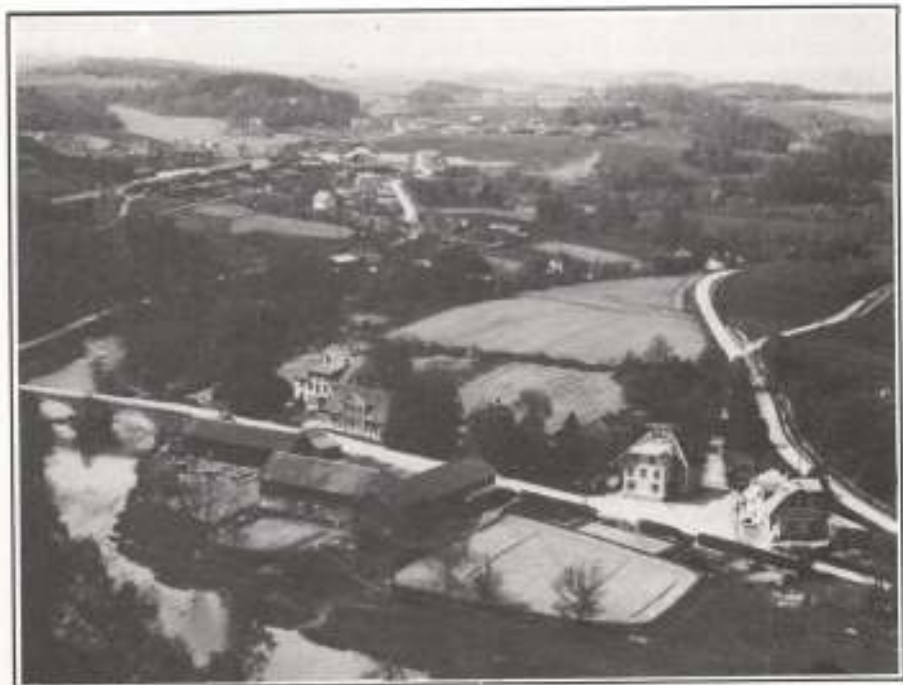
Manne & Kristina
med personal

*Varma stövlar och kängor
för hela familjen*

E. Anderssons Skoaffär

Stalavägen 92, Munkedal. Tel. 0524/101 44

(Mitt emot Folkets Hus)

Kviström för 100 år sedan

För jämt ett sekel tillbaka, utmärkte sig Kviström som en "centralort" i landskapet. Kommersen var livlig, man hade ju båtförbindelse vid hamnen och mindre båtar kunde ta sig ett gott stycke uppåt älven, ja, ända till Sunningen. För hundra år sedan fanns ingen järnväg, en dylik, smalspårig började trafikeras 1895 och då mellan hamnen och pappersbruket. Först 1904 öppnades SJ:s bana genom Bohuslän och samhällsbilden förändrades.

Men Kviström blev ändå vad det varit, under flera hundra år. Fortfarande hör man talas om gästgivargårdar, en sådan fanns vid Kviström och hade skjutsförgreningar åt olika håll, ex Aboland, Svarteberg, Saltkällan. Kviströms gård, som låg på andra sidan vägen mot älven, var taxerad till 23.500 kronor och inräknades handelsbod och magasin. Arrendator var J.A. Johansson som bodde i Grebbestad. Husägare vid denna tid för Kviström var en fru B. Boberg som å sina byggnader hade ett taxeringsvärde av 2.000 kronor. Posthuset, som låg söder om Kviström (som revs under 1970-talet) var taxerat till 9.000 kronor. Postmästare vid denna tid var löjtnant G.E. Rundberg, postexpedit var C.A. Lindberg.

Klockare och organist var C.F. Nygren och bosatt på Sälaby. Prost i Foss var C.O. Möller och var taxerad till 4.500 kronor. Det gamla tingshuset på Kviström fanns fortfarande kvar 1890 men ett nytt sådant uppfördes 1917 (det gamla revs kring 1920-talet och uppfördes vid Evja i Sotenäs och blev där ett Folkets hus). Pappersbruket var vid denna tid taxerat till 600.000 kro-

nor och började sin verksamhet 1871. I styrelsen satt vid denna tid Överstelöjtnant C.A. Neiglick och bodde på Vågsäter, Landskamreraren J.M. Ryding, Vänersborg, Kapten P. Laurell, bosatt i Örebro, Regementsintendent H. Zetterberg i Uddevalla och Verkställande direktör Albert Carlander, Munkedal. Kamreraren hette O. Vogel och Pappersmästare var C.H. Littorin.

Bryggeri fanns vid Underås, Nedre Lycke, fabrikanten var Wilhelm Blomqwist och tillverkningen bestod av svagdricka. På Annedal, där Folkets hus nu ligger, fanns handel och bryggeri. Affären på Annedal, kan spåras till början av 1800-talet. Handel fanns även vid Sunningen, där även var uppslagsplats för trävaror, sågade och till verkade, bl a vid Torps sågverk. Föreståndare var F.H. Seldén. Övriga handlande var bl a Handelsföreningen, Önnebacka, där Karl Kristiansson var föreståndare. På Kviström finner vi F.Hj. Nordström som handlande i många år, och vid Öbbön fanns en liten butik som ägdes av Martin Mattsson, troligen där sedermera Hjalmar Karlsson övertog rörelsen.

För att skaffa barnmorska, fick man anlita Lotta Mattsson, som bodde i Håby (inga telefoner fanns!). Utom ordinarie länsman, fanns fjärdingsman; han hette G.A. Winberg och bodde på Röstorp.

Fortfarande kan se, att Kviström behållit sin aktualitet ända in i våra dagar, fast lite annorlunda. Vem minns inte kvinnorna som höll till strax nedanför brofästet och tvättade kläder. De tycktes vara ganska härdade, även när de arbetade kyliga vinterdagar. Bron är en sevärdhet, som funnits i flera sekler. Den var en gång ganska provisorisk, den fick då så småningom stenar som uppbar de kraftiga stockarna som lades från kar till kar och som ovanpå bekläddes med timmer som utgjorde körbanan. Det blev strid om vem som skulle underhålla bron med trävirke. Det blev till slut tings sak om ärendet, utslaget blev, att varje härad fick släppa till sin del av virket, fördelat på Tunge, Sörbygdens, Stångenäs och Sotenäs härad som varje härad ålades att bekosta och underhålla bron.

A.C.

Sunnervikens tegelbruk

Under 1890-talets senare del anlades ett antal tegelbruk i Bohuslän med hjälp av norskt kapital. Sälunda startades tegelbruket i Ödsby i Foss samt Jordfallet i Bokenäs. Tegelbruket på Tungenässets yttersta udde var i gång fram till 1901, då den norske delägaren dog detta år. Denne var den främste intressenten och hans arvingar kunde ej driva verksamheten vidare. Tegelbruket blev rekonstruerat i början av 1907 och drevs i aktiebolagsform med styrelsen förlagd till Uddevalla. Av registreringshandlingarna framgår, att den första styrelsen bestod av Walter Thorburn, Henry Thorburn och Viktor Kullgren med William Schiller och Harald Albert Carlander i Munkedal som suppleanter. Aktiekapitalet var i förstone 75.000 kronor, fördelat på 150 st aktier. Bland övriga aktieägare kan nämnas J.G. Lindbom i Munkedal, J.G. Gunnesen i Lysekil och Wilfrid Ullman i Saltkällan. Nyare och modernare maskiner inköptes och driften, som legat nere några år, återupptogs. Kapaciteten var 5 miljoner tegel per år men på grund av den då rådande krisen inom byggnadsbranschen tillverkades endast 1/3 där av. Tidigare hade tillverkats mursten men nu var sortimentet ännu bredare i det att det tillverkades taktegel och tegelrör. Den främsta avsättningsorten var Göteborg och den bohuslänska skärgården. Lantbrukarna i trakten inköpte ett stort antal dräneringsrör för sina rationellt drivna gårdar.

Leran var tyvärr inte av bästa kvalitet. Sand måste tillsättas. Konkurrensen mellan de många västsvenska tegelbruken å ena sidan och den från tegelindustrin i nedre Glommas utlopp vid Fredriksstad å andra medverkade till att priserna på produkterna sjönk på ett katastrofalt sätt. Därtill kom att det var en rad regniga somrar i början av återuppbyggnadsperioden, vilket gjorde att det var svårt att få teglet torrt. Arbetspersonalen utgjordes huvudsakligen av

bygdens folk, särskilt småbrukare. Tidigare hade en ström av arbetare sökt sig till det norska Östfold, men nu föredrog man att stanna i hemorten, för att arbeta inom en liknande bransch.

Som mest sysselsatte bruket 40-50 man, vilka huvudsakligen kom från Skredsvik och Torreby med underliggande torp. Leran togs upp från den av Sunnervikens Tegelbruks AB förvärvade Ödsbygården. Gusav Johansson arrenderade gården för ett årligt belopp på ca 400-500 kronor, vilket under hela 1910-talet visas i resultaträkningen, oftast den enda intäkt, som bolaget redovisar. Tegelbruks AB försålde gården till Johan Andersson och 1940 förvärvades gården av Harald Carlander och hans familj.

Försäljningen av tegelbrukets produkter ombesörjdes tydligen av Firma Arthur Hansson, som 10-12 år tidigare hade etablerat sig i Munkedal. Detta framgick av annonser i den dåtida lokalpressen. Munkedals AB var en av de största köparna. Driften torde ha nedlagts år 1915 och orsaken härtill nämndes de höga och alltjämt stigande bränslepriserna under första världskrigets inledningsskede samt konkurrensen från tegelbruken i Sarpsborg/Fredrikstad-området i Östfold. Tegelbruk fanns då även vid Göta älv, t ex Vänersborg samt i Dyne utanför Strömstad samt framför allt Kasen vid Uddevalla, också förmodligen detta också ägt av släkten Thorburn. Det närliggande bruket på andra sidan fjorden, Bokenäs, var en allvarlig medtävlare.

Av redovisningshandlingarna framgår, att år 1912 var framgångsrikt, med en vinst på 3.600 kronor, vilken dock gick åt för att täcka föregående års förluster.

Sunnervikens Tegelbruks

vibrerade, starka och fullständiga
**Facadsten, Mursten,
 Klänker, Kalkugnensten,
 Takpannor, Aspannor,
 Tegeltrår,**

Revetoringsplattor

säljes nu från vånstads till
 bruket och vid Munkedals station.

Tegelbruket är beläget vid god,
 skyddad hamn i Saltälvsfjorden.

Vid behov av goda, noggrant
 sorterade tegelvaror till billiga
 partipris ring upp kontor
 riksstämman Uddevalla nr 2 eller
 Tegelbruket Munkedal nr
 11 a.

**Sunnervikens Tegelbruks
 Aktiebolag, Uddevalla.**

1912

Ödsby tegelbruk 1910.

Förlusterna de kommande tre åren uppgick till sammanlagt 9.800 kronor, mest beroende på höga kolpriser. Produkternas kvalitet hade förbättrats på grund av torra somrar. För det sista tillverkningsåret 1915 visade de balanseerade förlusterna på 17.500 kronor. Om man sätter detta i relation till aktiekapitalet 75.000 kronor ansåg man, att det inte var någon mening att driva denna förlustbringande verksamhet. Av tillgångarna utvisade jordbruksfastigheten ett värde av 15.800 kronor och tegelbruksbyggnaderna 38.000 kronor. Avskrivningar under de fyra senaste åren hade inte gjorts. Räntekostnaderna var avsevärda och då det visat sig, att det inte fanns möjligheter att försälja tegelbruket i sin helhet kunde man under mellantiden försälja något av inventarierna och maskinerna. I april 1919 försälldes bruket och kort därefter jordbruksfastigheten Ödsby. Osålda maskiner överfördes till Kasenabben i Uddevalla. Walter Thorburn övertog bolagets tillgångar, som delvis var osäkra. Bolaget gick i likvidation i december år 1933 och i likvidatorernas redovisning återstod (hela) 345:91 kronor.

Så var denna industris saga all men i vår tid har en annan tegelindustri uppstått, nämligen på Torreby. Förhoppningsvis skall väl denna vara mer seglivad. Vid en annan plats i Foss fanns ett backlut på gamla riksvägen vid nuvarande Munkeländ vid Ramnäs. Tegelverksbacken kallat. Det vore intressant om någon kunde berätta, huruvida det har funnits någon tegelindustri på platsen.

Gunnar Dabblqvist

ICA

MUNKEDAL Tel. 111 88

BRUKS- HANDEL

***Munkedals mest kompletta och
prisivänliga manuella charkdisk!
Jämför oss?***

ALLTID LÅGPRIS

på

**OX- och GRISPARTER
KÖTTLÅDOR • PÅLÄGGSPAKET**

Källarbilder

*Den välmurade jordkällaren på
Vindösen, Skaveröd.*

FOTO: Arne W. Carlsson

*Källare gjuten i betong. Finns på
Liane.*

FOTO: Arne W. Carlsson

En källarruin i Björidskogen. När man letar efter gamla torpgrunder är det oftast just resterna av jordkällare man först upptäcker.

FOTO: Arne W. Carlson

Taken är i regel raserade. Detta är samma källare som på föregående bild sedd ovanifrån. Vi kan lägga märke till bl.a. delar av en cykel och en s.k. turistsäng.

FOTO: Arne W. Carlson

Källare ingjuten i en ladugårdsgrund. Ingången är ovanligt djup. Trädörren ligger nedfallen inåt. Finns på Ångbagen.

FOTO: Arne W. Carlson

Kaserna rustas

Tacka gubbarna för det

MUNKEDAL: Gubbarna i hembygdsföreningen är igång igen. De bygger hus på hembygdsgården Kaserna. Föreningen har 500 medlemmar men det är Gösta Burström, 73 år, Erik Karlsson, 59, och Gustav Olsson, 70, som gör jobbet. De började med att fälla träd för att få virke. Men då sparade sig Gösta. Med årens rätt.

Med kokkaffe, hembakt och gammal hederlig idealitet som drivmedel jobbar gubbarna i hembygdsföreningen med att värrusta föreningens stolthet. Drygt två hektar mark har blivit till en pryderlig pärla invid Vassbottensjön där medlemmen men också ende anställda Erik Karlsson håller ordning under säsongen.

Logen byggs ut

Vårens projekt är ett tillbygge till logen. De fula marknadsstånd som hindrat utsikten över sjön åt öster rivs. Kaserna blir vackrare och hantverkarna som brukar samlas under midsommarfirandet får ett stort gemensamt rum att vara i.

Erik, Gustav och Gösta glädjer sig redan åt förändringen, men tar inte ut något i förskott. Med knarriga gubbar kan det hända saker som gör att jobbet går långsamt.

— Förr var vi fler vid sådana här jobb. Det är svårt att få tag i yngre folk, säger Gösta, som själv tände till och blev aktiv på äldre dar. Så blir han allvarlig:

— Om vi inte har Erik här är det frågan om vi kan ha hembygdsgården kvar. Under vinterhalvåret jobbar han med museet på Örnebecka, på sommaren är det Kaserna.

Sju byggnader

Munkedals bruk är en av föreningens stöttepelare. Virket kommer från brukets skog. Erik och Gustav har gallrat och fått det gratis. Det går åt en del på Kaserna. Sju byggnader skall underhållas, varav Wilnerstugan är den ursprungliga.

Upp till 5.000 besökare per år räknar Erik till.

— Uddevallaborna har hittat vägen över fjället och kommer i växande skaror, berättar han.

Det är han som är hustomten och hugger veden som ligger vid grill platsen nere vid sjön.

De traditionella Wiknerspelen blir som vanligt i år 23 juni. Friluftsguds tjänst, hantverkare, dans och musik dagen lång. Bröllop?

— Nja, vi har inget brölloppar. Kanske vågar de inte ställa upp för publik, säger Gösta.

Men föreningens hushållskommitté är igång. Det är en som befolkar kafeterian när det är något. Damer, damer och åter damer. Deras arbete skall också uppmärksammas, tycker Gösta.

Michael Halvarsson

En gammal lärarinna berättar

"Till flydda tider återgår min tanke än så gärna." Så skriver Runeberg i Fänrik Ståls sängner, och de orden kan jag göra till mina. Uppväxt i en skola, med mor som lärarinna och med alla skolbarnen som lekkamrater, är det mest ljusa minnen, som dröjt kvar. Granne med Munkedals gård med hästar och kor, lekar med kuskens och rättarns barn, samvaron med Mor Anna, som kardade ull och kuskens August, som kunde berätta. Allt bidrog till en ljus och lycklig barndom. Jag minns sensationen när vi tände den första elektriska lampan, troligen 1917 men också allvaret, när det gamla bryggerhuset blev militärförläggning under första världskriget. Jag minns den besvärliga ransoneringsen, hur vi plockade ekollon till kaffesurrogat. Jag tror, att det var på ekollon, som såldes till den s k Kristidsnämnden, jag förtjänade min första krona.

Tiden gick. Det blev fred, och hoppet återvände. Själv fick jag min utbildning vid Skara Seminarium och kunde efter några års tjänstgöring i Lagmansered i Västergötland få plats vid Jermunneröds skola i Munkedal 1934. Denna skola, som varit varannandagsläsande blev då omorganiserad till B-skola, vilket innebar vardagsläsning med undervisning på både låg- och mellanstadiet och med intagning i första klass vartannat år. Det var en besvärlig skolform, men intressant och disciplinära problem var helt uteslutna. Den förutvarande lärarinnan bodde då kvar i skolan, och det var ej odelat angenämt att veta, att hon från sin plats på andra sidan väggen avlyssnade mina lektioner. Särskilt minns jag, hur hon efter en matematiklektion gav rådet: "Skall det läras bråk, blir det att hålla sig till Georg!" (Georg = Georg i Jermunneröd, senare vaktmästare i nya Bruksskolan)

1939 hade jag glädjen att få plats i min gamla "hemskola", dvs Bruksskolan, där också min mor då tjänstgjorde. I minnets sken tar sig platsen för denna skola idyllisk, men vem skulle i våra dagar godkänna ett läge för en skola med en kanal på ena sidan, en älv på den andra och trafik rätt över skolgården! Men visst hade det sin tjusning för de elver, som passade på att ta ett dopp på rasten under en varm dag eller åka skidor på vintern i alla tidens backe! Frestande kunde det också vara att ta en titt på innehållet i rättarns mjärde!

1939 var ju också början på andra världskriget. Oron satte väl i viss mån sin prägel också på skolarbetet. Många pappor blev inkallade till militärtjänst, beredskapen stärktes, ransoneringarna var hårda, men sköttes betydligt bättre än under det första kriget.

Men allting har en ände! Hur väl minns jag ej slöjdlektionen en majdag 1945! Allas vår Ida Foss, som då bodde i skolan och skötte städningen, kom ner till klassrummet med det glada budskapet, som radion förmedlat: "Kriget är slut!" Då fick strumpstickorn vilå! Ut och hissa flaggan!

Ären gick. Den gamla Bruksskolan hade sett sina bästa dagar och 1959 kunde den nuvarande skolan tas i anspråk. Visst var det roligt att få flytta in i nya, fräscha lokaler, men för min del var det med ett visst vemod, jag lämnade den gamla skolan. Och än sorgligare var det, när den jämnades med marken 1987. En epok var slut!

Så till sist några ord om de olika skolformerna i gamla tiders folkskola. Skolor av A- och B-form var vardagsläsande. I de förra undervisade varje lärare en klass, som han (eller hon) följde genom ären (klass 3-6), i B-formen undervisades två eller flera klasser samtidigt av samma lärare. Lågstadiet, den s k småskolan sköttes av kvinnlig lärare. C-skolorna var varannadagsläsande för eleverna, men givetvis ej för läraren.

Kurser och uppfattning om skolans mål och medel har växlat. Läraren har väl ej längre den auktoritära ställningen som tidigare. Dock måste han alltid tänka på att även om en elev kan verka trög och tråkig, den andre mera pigg men bråkig, förståelse behöver båda två.

Birgit Lönnquist

STÖD HEMBYGDSFÖRENINGEN

genom att ingå som medlem.

Årsavgift 30:- per person.

*Beloppet kan lämpligen insättas på
girokonto 58 23 49 - 7*

Munkedals Hembygdsförening och Fornminnesförening

- vill bland annat samla och bevara allt som är av värde och ägnat att belysa befolkningens liv och verksamhet under gången tid...
- vill skydda och bevara alla yttre fornlämningar inom kommunens socknar...
- vill arbeta för främjandet av ortens kulturhistoriska värden...
- vill verka för skydd åt bygdens natur och bevarande av dess särprägel åt kommande släkten...
- vill genom exkursioner och utfärder ge inblick i fornminnenas stora historiska betydelse...
- vill samla och bevara alla slag av antika och äldre föremål såsom träarbeten, redskap, böcker, fotografier, tidskrifter m.m. att förvara i vårt museum...

*Res bekvämt och skönt med
våra Scania Kutterbussar!*

HANDICAPANPASSADE

Vi ordnar alla slags resor och är
specialiserade på paketresor såväl inom
som utom landet.

Ring för bokning och förfrågningar

MUNK-RESOR

Klevavägen 4 — Murkedal

Tel. 0524-117 26, 110 79

Ulla och Kalle